

ԱՍՏՎԱԾԱԾՆՉԱԿԱՆ ՍՈՒՐԲԵՐ*

6. Նոյ

Նոյ տասներորդ սերունդն է Ադամին և սկիզբը՝ նոր մարդկության: Իրմով վերջ կգտնե նախահայրերու դարաշրջանը և կսկսի նախապետներու շարքը: Նոյ Աստվածաշունչի այն մեծ դեմքերեն է, որոնց կտրվի Աստուծո կողմէ մեծ առաքելություն մը, գոր աճողք ի գլուխ կհանեն, հակառակ բոլոր արգելքներուն, համբուրելի հավատքով և համբերությամբ:

Աստվածաշունչի առաջին գիրքեն հինգ գլուխները հատկացված են ներկայացնելու համար Նոյի և ջրհեղեղի պատմությունը (Ծճճդ. 2—8): Իր ժամանակի մարդկությունը բարոյապես կներկայացներ գրեթե այն վիճակը, որուն մեջ կգտնվի մեր ժամանակներու մարդկությունը: Չարիքը հորդած էր իր սովորական հունեն և ողողած՝ ամբողջ մարդկությունը:

«Երբ տեսավ Աստված, թե բազմացած է մարդոց չարիքը երկրի վրա, երբ ամեն մարդ չարիք միայն կմտածեր իր սրտին մեջ ամեն օր, զոչաց Աստված մարդը ստեղծած ըլլալուն համար երկրի վրա, և տրտմեցավ իր սրտին մեջ և ըսավ Աստված. պիտի ջնջեմ երկրի երեսն ամբողջ կենդանական աշխարհը մարդէն մինչև անասուն, և սողուններեն մինչև երկինքի թռչունները: որովհետև զոչացի զանոնք ստեղծած ըլլալուս համար: Բայց Նոյ շնորհք գտավ Աստուծո առջև» (Ծճճդ. 2 5—8):

Երևակայել պահ մը, որ Նոյ ալ «շնորհք գտած» ըլլար Աստուծո առջև... ինչ պիտի ըլլար արդոյք վիճակը մեր այս աշխարհին...: Այս հարցումին մեր միտքերուն մեջ գտած պատասխանեն կարելի է հետևեցնել Նոյի մեծությունը և կարևորությունը տիեզերքի պատմության մեջ:

Չարիքը, որով ողողված էր աշխարհ, երկու բառերով կպարզաբանվի ս. Գրքին մեջ. ԱՊԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ և ԱՆԻՐԱՎՈՒԹՅՈՒՆ:

«ԱՊԱԿԱՆՎԵՑԱՎ երկիր Աստուծո առջև և լեցվեցավ ԱՆԻՐԱՎՈՒԹՅԱՄԲ» (Ծճճդ. 2 11):

Այս մեղքերեն առաջինը իր մեջ կխտացնե մարդուն անձնական մեղքերը, այսինքն շնություն, պոռնկություն, միասեռականություն, ազահություն, գինեմոլություն, խաղամոլություն, ամբարտապանություն, նախանձ, ատելություն, և բոլոր այն մոլությունները, որոնք մարդկային անձը կապահանեն, կայլասերեն և կնվաստացնեն: Իսկ երկրորդը կներկայացնե ընկերային մեղքերը, այսինքն բռնակալություն, զողություն, կոհիվ, պատերազմ, հալածանք, շահագործում և բոլոր այն չարիքները որոնք կվնասեն մեր նմանին: Թեև Աստված խոստացավ որ ուրիշ անգամ նման աշխարհակործան ջրհեղեղով մը պիտի չպատժե մարդկությունը հավաքաբար, բայց յուրաքանչյուր անհատ արատասխանատու պիտի ըլլա իր իսկ գործած մեղքին համար:

«Ով որ արյուն թափե, փոխարեն իր արյունը պիտի թափվի»: ըսավ Աստված Նոյի (Ծճճդ. Թ 6):

Իսկ այլուր ըսված է.

«Ով որ Աստուծո տաճարը—այսինքն

* Ծարուհանկված «Էջմիածին» ամսագրի 1977 թվականի № 11 է—ԺԱ-ից և 1978 թվականի № 11 Ա—Գ-ից:

մարդկային մարմինը—ապականե, Աստված ալ զայն պիտի ապականե» (Ա. Կորնթ. Գ. 17):

Իսկ Նոյին համար ըսված է.

«Նոյ արդար և կատարյալ մարդ մըն էր իր ժամանակի մարդոց մեջ, և հաճո եղալ Աստուծո» (ԾՃՆդ. Զ 9):

Այստեղ ալ «Հաճո եղալ Աստուծո» բացատրության տեղ եբրայական բնագիրը ունի «Աստուծո հետ քաղեց». նույն գնահատանքը, որ գործածված էր Ենովքի համար, և պիտի գործածվի Աստվածաշունչի բոլոր այն դեմքերուն համար, որոնք արդարև աստվածահաճո կյանք մը պիտի ապրեին: Նոյի համար գործածված «ԱՐԴԱՐ ԵՎ ԿԱՏԱՐՅԱԼ» ստորագիծերը թեթև մակդիրներ չեն, այլ ամբողջ Աստվածաշունչին փնտրած ու պահանջած գերագույն մարդկային առաքինություններն են: Ավետարանի լերան քարոզի բարոյական և ընկերային պատվերները իրենց լրումին կբերվին սա պատգամով.

«Ու դուք եղեք կատարյալ, ինչպես ձեր երկնավոր Հայրը կատարյալ է» (Մատթ. Ե 48):

ԱՐԴԱՐ-ը ուղիղ մարդն է, իր մտածումներուն մեջ, իր խոսքերուն և գործերուն մեջ: Սուտը, կեղծիքը, նեղգությունը և անխանձը տեղ չունին իր կյանքին մեջ: Կատարելությունը այս իսկ է—ըլլալ այն՝ ինչ որ պարտինք ըլլալ աստվածային չափանիշներով:

Նոյ ալ բազմիցս հիշված է Աստվածաշունչի զանազան գիրքերուն մեջ: Օրինակ Եզեկիել մարգարեին կըսէ, Աստուծո անունով.

«Երկիր մը եթէ հանցանք մը գործէ, ու ես եթէ երկնցնեմ ձեռքս զայն պատժելու համար... ՆՈՅ, Դանիել և Հոք ալ եթէ անոնց մեջ ըլլան, պիտի չկրնան փրկել զանոնք. այլ՝ անոնք իրենց արդարությամբը լոկ իրենց անձերը պիտի կրնան փրկել» (Եզեկ. ԺԴ. 12—20):

Եբրայեցիոց թուրթի հեղինակին հիշած հավատքի հերոսներուն մեջ կարևոր տեղ ունի Նոյ:

«Հավատքով Նոյ հրաման ստացալ անտեսանելի ապագայի մը մասին. և զարհուրած՝ սկսալ շինել տապանը իր ընտանիքի փրկության համար, որով սուտ հանեց ամբողջ աշխարհը (որ չէր հավատացած իր խոսքին և կծաղրեր տապանաշինության իր գործը) ու ժտանագեց այն արդարությունը, որ հավատքով ձեռք կձգվի» (Եբր. ԺԱ. 7):

Պետրոս առաքյալ զայն կկոչէ «Արդարության քարոզիչ» (Բ Պետր. Բ 5): Արդարության այդ քարոզությունը կրնար ըլլալ խոս-

քով, կրնար ըլլալ նաև ապրված արդար կյանքով:

Նոյի անունը անքակտելիորեն կապվեցալ Արարատ լերան հետ, քանի որ անոր վրա հանգչեցալ իր տապանը ջրհեղեղէն հետո: Ու Արարատը ժտանագեց անկապտելի փառքը իր լանջքին կամ ստորոտը ունեւալու Աստվածաշունչին մեջ հիշված առաջին գոհարանը կամ սեղանը ի պատիվ ճրջմարիտ Աստուծո:

«Նոյն սեղան շինեց Աստուծո և ողջակեզ ըրալ...: Եվ հոտոտեցալ Աստուծո ողջակեզի անույշ հոտը և ըսալ իր սրտին մեջ. Այլևս պիտի չանձեմ երկիրը մարդոց մեղքերուն համար. որովհետև մարդ դեպի չարը հակած է իր մանկությունէն. ուստի այլևս պիտի չփնայնեմ կենդանական աշխարհը, ինչպես ըրի: Որքան ատեն որ երկիրը կ'ենա՝ սերմը և հունձքը, ցուրտը և տաքը, ամառը և ձմեռը, գիշերը և ցերեկը պիտի չդադրին իրարու հաջորդելէ» (ԾՃՆդ. Ը 20—22):

Նոյ նկատված է նախատիպարը մեր Փրկչին, որովհետև իրմով փրկվեցալ մարդկային ցեղը ահալոր բնաջնջումէ մը, և Աստված իրմով վերստին հաշտվեցալ մարդկության հետ և Ուխտ մը կնքեց Նոյի հետ.

«Եվ խոսեցալ Տեր Նոյի և անոր որդիներուն հետ և ըսալ. Ահա վասիկ ես կհաստատեմ իմ ՈՒԽՏՍՍ ձեզի հետ և ձեզմէ հետո զալիք սերունդին հետ և ձեզի հետ եղած բոլոր կենդանիներուն հետ, թռչուններուն, անասուններուն և ձեզի հետ եղած զազաններուն հետ... որ այլևս կենդանական աշխարհը պիտի չմեռնի ջրհեղեղէն» (ԾՃՆդ. Թ 8—17): Ու իր ուխտին ի հաստատություն Աստված իբրև նշան դրալ ծիածանի կամարը:

Նոյի տապանը խորհրդանշանն է քրիստոնեական եկեղեցիին: Ինչպես որ տապանը եղալ փրկության միջոցը մարդկության, և մահացու ջրհեղեղէն ազատվեցան միայն անոնք, որ տապանին մեջ մտած էին, այնպես ալ ով որ կապատանի եկեղեցիի մեջ և կապրի ըստ անոր օրենքներուն և անոր մեջ տիրող ոգիին, կփրկվի բարոյական բնաջնջումէ:

Ջրհեղեղը խորհրդանշանն է մարդկային չարության, հալածանքի և մեղքի, որոնք որչափ ալ կոծեն եկեղեցիի նավին կողերը, չեն կրնար զայն ընկղմել, որքան ատեն անոնք նավին մեջ չեն թափանցած. ընդհակառակը ինչպես որ որքան ջուրերը բարձրագան, անոնց հետ միասին բարձրացալ նաև տապանը, ըստ այս օրինակին, որչափ չարության և հալածանքի ջրհեղեղը

աստուկանա, այնքան ավելի կմաքրագործվի և դեպի երկինք կբարձրանա եկեղեցին։ Աստված Նոյով վերահաստատեց և փորկեց կենդանական աշխարհը, զոր փչացուցած էր ջրհեղեղով։ Այնպես ալ Հիսուս Քրիստոսով վերահաստատեց Աստված մարդկային ցեղը երկնային ժառանգության մեջ, զոր կորսնցուցած էին մարդիկ ջրհեղեղով։

Նոյ ապրեցավ 950 տարի։ Մենք և հույճը կհիշատակենք Նոյը նախահարց հետ. լստինք կտոնեն զայն նոյեմբեր 10-ին։

7. Մեղքիստեղծ

Մեղքիստեղծ նախահարերու և նահապետներու միջև ուրույն օղակ մըն է, որ իրարու կկապե այս երկու խումբերը։ Ունի նախահարց բնական հավատքը իբրև քահանա հարձրյալ Աստուծո։ Իսկ նահապետներեն առաջինը օրհնություն կստանա իրմե։ Հոգևոր գիտավոր մըն է Մեղքիստեղծ, որ երեք անգամ կերևի Աստվածաշունչի երկնակամարին վրա. սկիզբը, մեջտեղը և վերջավորության։

Անոր կհանդիպինք նախ Ծննդոց Գրքի մեջ (ԺՂ 18—21), իբրև «Արքա Սաղիմա». այսինքն նախահրեական Երուսաղեմի թագավորը, որ ընդ առաջ կելլէ Աբրահամին, երբ սա կվերադառնար ազատագրական արշավանքե մը (Ծննդ. ԺՂ 1—17) և անոր կընծայի «Հաց և գինի». ու կավելցնէ ս. Գիրքը. «Քանզի քահանա էր Աստուծո հարձրեղո». այսինքն պաշտոնյա էր այն Աստուծո, զոր Աբրահամ ևս կպաշտեր։ Խորհրդավոր զուգահեյություն մը արդարև։ Ասկե պետք է հետևցնենք, թե Մեղքիստեղծ այն հազվագյուտ մարդերեն էր Աբրահամին պես, որոնք կշարունակեին մեր վերև հիշած արդարներու կրոնական ավանդությունը, պաշտելով «հարձրյալ Աստված»-ը։ Իբրև դավանակից՝ Մեղքիստեղծ «Օրհնեց Աբրահամը». իսկ վերջինս անոր տվյալ «Տասանորոս յամենայնէ։ Այսչափ է մեր գիտցածը «պատմական» Մեղքիստեղծի մասին։ Ինչպես հանկարծ մեջտեղ ելած էր, այնպես ալ հանկարծ կաներևութանա։

Մեղքիստեղծ պատմական անձ մը ըլլալով հանդերձ խորհրդանշան մըն է հավիտենական քահանայության։ Իր այն հանգամանքով ան կվերերևի Սաղմոսաց Գրքին՝ և Նոր Կտակարանի Երրայեցվոց թուղթի մեջ։

Սաղմոսաց Գրքի 109-րդ (*) գլուխը ա-

(*) Ըստ աշխարհաբար թարգմանության 110րդ գլուխ։

նոնցմէ է, որոնք կկոչվին «Մեսիական Սաղմոսներ»։ Արդարև բացահայտ ակնարկություն մը կա այս փոքր Սաղմոսին մեջ Մեսիայի երկու կարևորագույն հանգամանքներուն. այսինքն Անոր հավիտենական թագավորության և քահանայապետության։

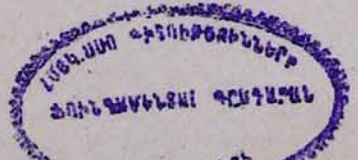
Ներընչյալ հոգևոր բանաստեղծը այդ Սաղմոսին մեջ խոսքը ուղղելով իր «Տիրոջ»ը, այսինքն՝ Մեսիային, կըսէ. «Երդում ըրավ Տեր (Աստված) և պիտի չի զղջա. թե դուն հավիտենական քահանա մըն ես ՀՍՏ ԿԱՐԳԻՆ ՄԵԼՔԻՍԵՂԵՎԻ»։ Երրայեցվոց Թուղթի հեղինակը հիմնվելով այս և նախորդ մեջբերումներուն վրա, հոյակապ և երկայն խորհրդածություն մը կընէ Քրիստոսի հավիտենական քահանայապետության մասին (Երբ. Ե 6, Զ 20, և Է, Ը, Թ գլուխները). եզրակացնելու համար որ արդարև Քրիստոս ալ «հավիտենական քահանա մըն է ըստ կարգին Մեղքիստեղծի» և թե այս քահանայությունը շատ ավելի գերազանց է քան Աստուծո քահանայությունը։

Երրայեցվոց Թուղթի հեղինակը կհաստատէ նաև, որ Մեղքիստեղծ անունը կնշանակէ «Թագավոր Արդարության»։ Իսկ իբրև «Թագավոր Սաղիմա» նա «Թագավոր Խաղաղության» է, քանի որ այդպես կը թարգմանվի «Սաղեմ»ը—արարերեն «Մեղքիստեղծ», երրայեցերեն «Ծալոմ»։ Ու կշարունակէ վերոհիշյալ թուղթի հեղինակը Մեղքիստեղծի մասին. «Անհայր, անմայր, առնց ծննդաբանական ծանոթության. որուն ոչ ծագումը և ծնունդը հայտնի է, ոչ ալ մահը կամ վախճանը. նմանյալ Աստուծո Որդիին, կա ու կմնա մշտնջենավոր քահանա» (Երբ. Է 1—3)։

Որով Մեղքիստեղծն ալ նախատիպարն է Քրիստոսի հավիտենական քահանայության։

Նշանակալից է անոր «հաց և գինի» մատուցանելը Աբրահամին։ Ըստ երևույթին իրարու անծանոթներ, իրարու կծանոթանան և կմտերմանան, այսինքն իրարու կհաղորդվին «հաց ու գինիով», սրբազան տարրերը մեր ս. Հաղորդության, որ Քրիստոս Քահանայապետի խոսքով և օրհնությանը կվերածվին իր «Մարմինն և Արյունին», որոնցմով հաղորդվողը կարծանան հավիտենական կյանքի։

Նշանակալից է մանավանդ իմաստները Մեղքիստեղծի անունին ու հանգամանքին. «Թագավոր Արդարության և Թագավոր Խաղաղության», որոնք երկուքն ալ միաժամանակ տիտղոսներն են Քրիստոսի, որ կոչված է «Իշխան Խաղաղության» և վեկը՝ որ պիտի զորանար «իրավամբ և արհարու-

թյամբ» (Ես. Թ 6—7): Այս երկուքը—արդարություն և խաղաղություն—միասին կրնաթանան: Երբ չկա արդարությունը չի կրնար տիրել խաղաղությունը: Երբ վերջինս քացակա է, սա ինքնին փաստ է առաջինին չգոյություն: «Արդարություն և խաղաղություն պիտի համբուրվին»: Կամ «Պիտի ծագի Անոր օրով արդարությունը և պիտի առատանա խաղաղությունը» կըսե Սաղմոսերգուն:

Մենք և հույճք կհիշատակենք զայն նախահարց հետ. իսկ լատինք չունին:

Գ Ր Ո Ւ Յ Ե ր կ ր ր ր ր ր

Ն Ա Հ Ա Պ Ե Տ Ք

Այս գլուխին տակ մեզի պիտի ներկայանան Աստվածաշունչի ամենեն ծանոթ և համակրելի դեմքերը, որոնց անունները ամենեն շատ կրկնվածները և հիշատակվածներն են ս. Գրքին մեջ: Ասոնք Աստուծո ընտրյալ ժողովուրդին անմիջական նախահայրերն են, զորս Աստված կընտրե, կնախախնամե և կառաջնորդե. և որոնց կհայտնե ինքզինքը, ասոնց սերունդեն կերտելու համար ընտրյալ ժողովուրդ մը, որուն մեջ գոնե իր անունը և իր ճշմարիտ պաշտամունքը վառ մնար մինչև Մեսիայի գալուստը:

Աստվածաշունչը լայն լուսարձակով մը սկսված էր, այսինքն տիեզերքի, կենդանական աշխարհի և մարդու ստեղծումով: Այս լուսարձակը հետզհետե կնեղնա զանազան ազգերու ստեղծումով, ի վերջո կեդրոնանալու համար նահապետներու և իրենց սերունդին՝ այսինքն մեկ ժողովուրդի կրոնաբարոյական պատմության վրա:

8. Արրահամ

Արրահամ նահապետով կակսի իրագործվի Աստուծո ծրագիրը հատուկ ժողովուրդ մը կերտելու, որուն մեջ գեթ վառ մնար ճշմարիտ Աստուծո գաղափարը, և կիրարկվեր, Անոր կամքը և պաշտամունքը: Ինք և իր երեք հաջորդները կհանդիսանան այս ժողովուրդին նահապետները: Ծննդոց Գրքի մնացյալ 38 գլուխները (ԺԲ—Ծ) կներկայացնեն այս չորս արդարներու կյանքը և գործունեությունը, որոնք կկարդացվին մեծագույն հետաքրքրությամբ, որովհետև լեցուն են զուտ մարդկային տարրերով և պարզ աստվածային հայտնություններով, որոնք կխոսին ամեն մարդու սրտին, եթե մարդ չէ կորսնցուցած բնական ու պարզ գեղեցկություններով տպավորվելու կարողությունը և կրոնագրագ համամարդկային ոգին:

Արրահամ մեկն է Աստվածաշունչի մեծագույն դեմքերեն, որով արդարև օրհնված են «երկրի բոլոր ազգերը» (Ծն. ԺԸ 18):

Ազգով Քաղդեացի է. ծնած Քրիստոսէ շուրջ 2000 տարիներ առաջ Քաղդեսաւանի ՈՒՐ քաղաքը, Եփրատի գետաբերանին մոտ, որուն ավերակները մեջտեղ հանված են այսօր: Արրահամ և իր եղբայրը Նաբովը դեռ նոր ամուսնացած էին երբ ընտանյոք կգաղթեն հյուսիսարևմտյան Միջագետքի ԽՍՌԱՆ քաղաքը, որ կպահե նույն անունը մինչև այսօր, ոչ շատ հեռի Ուրֆայնէն:

Այստեղ կմտնի իր հայրը՝ Թարա, և հոն կհաստատուի իր եղբայրը. իսկ ինք Աստուծո հրամանով կգաղթե Քանան. այսօրվան Պաղեստինը կամ Իսրայելը: Կըջագայի Արրահամ Քանանու երկրի ամբողջ երկայնքին և ի վերջո կհաստատուի երկրի հարավային մասին մեջ, իբրև վրանաբնակ ցեղապետ: Աստուծո կողմէ կանչված ատեն 75 տարեկան էր, և հարյուր տարի ալ կապրի այս երկրին մեջ, ատեն մը իջնելով նաև Եգիպտոս, սովի մը պատճառով: Կթաղվի Քեքրոն քաղաքը, ուր արդարև մինչև օրս ցույց կտրվի իր գերեզմանը, իր գերդաստանի մյուս անդամներուն հետ, Իսլամական սրբավայրի մը մեջ, որ շինված էր Արրահամի գերեզմանին վրա իբրև եկեղեցի խաչակիրներու շրջանին: Քեքրոն այսօր արաբներու կողմէ կկոչվի Էլ-ԽԱԼԻ, այսինքն «ԲԱՐԵԿԱՍ» Աստուծո, որ Արրահամին տրված տիտղոսներեն մեկն է: Հայերս այդ քաղաքը կկոչենք նաև «Հայր Արրահամ»:

Միաստվածության երեք մեծ կրոնքներն ալ—մովսիսականություն, քրիստոնեություն և մահմետականություն—իրենց հոգևոր Հայրը կանչնան Արրահամը, որովհետև կպաշտեն նույն Աստվածը, որ հայտնված էր Արրահամին: Պատկատելի և ազնվական դեմք մըն է Արրահամ, օժտված մարդկային լավագույն շնորհներով, գերծ չմնալով հանդերձ մարդկային մանր տկարություններէ: Ծննդոց գիրքի 12—25-րդ գլուխներուն մեջ կներկայացվի իր արկածալից կյանքը, իր թափառումները և կրոնական փորձառությունները:

Արրահամի նկարագրին մեջ տիրական գիծը իր անալլալ ՀԱՎԱՏՔՆ է Աստուծո վրա: Պողոս հառաքյալ կկոչէ զայն «Հայր ԱՄԵՆԱՅՆ աստվատացելոց» (Հն. Դ 11): Աստվածաշունչի մեջ իր մասին եղած մեծագույն հավատարմը սա է. «Հավատաց Արրահամ Աստուծո, և (այս հավատալը միայն) իրեն արդարություն համարվեցավ» (Ծն. ԺԵ 6): Այս խոսքին վրա հիմնվելով

Պողոս առաքյալ մշակեց «Հավատքով արդարանալու» քրիստոնեական հիմնական տեսությունը, որ զսպանակը եղավ բողոքական շարժումին: Արքահամ արժանի եղավ «Հավատքով արդարացումին» իր գործերով, որոնցմե հիշենք գլխավորները:

ա) Հնագանդությանը, երբ անալով Աստուծո ձայնին ձգեց իր հայրենիքը, բարեկամական ու ցեղային շրջանակը, և հետևեցավ Աստուծո կոչին դեպի անորոշ երկիր մը, ապագա մը, և առաքելություն մը:

բ) Աստվածասիրությանը, երբ հանձն առավ իր միամոր որդին—Իսահակը—զոհել Աստուծո:

գ) Անեսասիրությանը, երբ արտոնեց որ իր եղբորորդին Դովտ, իր կրտսերը և երախտավորյալը, ընտրե երկրի լավագույն մասը բնակության համար:

դ) Հաջությանը, երբ պատերազմելու ելավ իրմե ավելի զորավոր թագավորներու դեմ, հանուն արդարության և հատկապես ազատելու համար իր եղբորորդին Դովտը, որ գերի տարվածներուն մեջն էր:

ե) Մեծանձնությանը, երբ վերոհիշյալ պատերազմեն հաղթական վերադարձին՝ մերժեց ստանալ ավարի իր արդար բաժինը, որպեսզի ոչ ոք կարենա ըսել, թե ինք «հարստացուց Արքահամը»:

Արքահամ օժտված է դեռ բարության, առատաձեռնության, հյուրասիրության և ազնիվ քաղաքավարության, և այլ մասն մարդկային առաքինություններով, որոնք զինքը կվերածեն Հին Կտակարանի ամենեն սիրելի և հարգելի դեմքերեն մեկին:

«Արքահամ 99 տարեկան էր, երբ Աստված ԵՐԵՎԱՆԻ անոր և ըսավ. Ես եմ Աստված ԱՄԵՆԱԿԱՆ. քալե իմ մերկայությանս և եղիր ԱՆԱՐԱՏ: Ու ես ՈՒՆԵՏ ՄԸ ՊԻՏԻ ԴՆԵՄ ԻՄ և քու միջև... Իմ և քու սերունդիդ միջև, իբրև հավիտենական ուխտ. Աստված պիտի ըլլամ քեզի և քու սերունդիդ» (Ծննդ. ԺԵ 1 և շար.): Այս Ուխտին իբրև նշան տվավ Աստված թլփատությունը և Արքահամ թլփատվեցավ 99 տարեկանին:

Ուրեմն համաձայն այս Ուխտին՝ Աստված կխոստանա Արքահամին անոր Աստվածը ըլլալ իր «Ամենակալ» հանգամանքով, ինչ որ կնշանակե անոր Տերը, Պաշտպանը և Բարերարը ըլլալ: Իսկ Արքահամեն կպահանջե երկու բան. ա) Քալել իր մերկայության, այսինքն ապրիլ Աստուծո մշտական մերկայությանը մեջ. բ) Անարատ ըլլալ: Այս երկուքը կկազմեն սրբության կորիզը և հիմնական պայմանները: Արքահամի կրոնքին էությունը ասոնք են, որ պիտի փոխանցվեր իր սերունդին. որ պիտի մշակվեր ու բարգավաճեր Մովսեսի օրենսդրության մեջ. իր կատարումին պիտի հասներ քրիս-

տոնեության մեջ—վերստին իր պարզության պիտի բերվեր Մուհամմետի հաստատած կրոնական դրության մեջ:

Նշանակալից է Արքահամի բարեխոսությունը ՍՈՂՈՄ-ԳՈՄՈՐԸ փրկելու համար: «Ու Արքահամ մոտեցավ և ըսավ (Տիրոջ հրեշտակին). Միթե արդա՞րն ալ ամբարիշտներու հետ պիտի փճացնես. եթե հիսուն արդար գտնվի այդ քաղաքի մեջ, պիտի փճացնե՞ս զանոնք, պիտի չնետնե՞ս բոլորին՝ հիսուն արդարի համար. քալ լիցի քեզի, որ մնամ բան մը ընես, փճացնել արդարը ամբարիշտին հետ, արդարը և ամբարիշտը մեկ կըլլան այն ատեն (տարբերություն չեն ունենար). քալ լիցի, որ մնամ բան մը ընես, դուն որ կդատես ամբողջ երկիրը...»: Պատասխանը ծանոթ է. «Եթե Սողոմին մեջ գտնեմ հիսուն արդար, կըսե Աստված, պիտի խնայեմ ամբողջ այդ շըրջանին»: Կշարունակե Արքահամ իր թախանձանքը. «Այժմ սկսա խոսիլ Տիրոջ հետ, ես որ հող եմ և մոխիր. ենթադրենք որ հիսունեն հինգ պակաս արդար կա այնտեղ. պիտի փճացնե՞ս ամբողջ քաղաքը այս հինգ պակասին համար...»: Ու Արքահամ կիջնե մինչև տասը: Ու Աստված հոժարություն կհայտնե ամբողջ քաղաքին խնայել տասը արդարին համար...:

Այսօր եթե Աստված կխնայե մեր ամբարշտացյալ աշխարհին՝ այս «տասը» արդարներուն համար է: Պիտի գա ժամանակ որ այդ «տասը» արդարներն ալ պիտի չըգտնվին մեր այս դրախտային աշխարհին մեջ, որ պիտի արժանանա Սողոմ-Գոմորի ճակատագրին, որովհետև անոնց ճանապարհեն կընթանա:

Արքահամ նախատիպերն ու խորհրդանշանն է ԲՈՒՆՈՐ սուրբերուն և արդար հոգիներուն, որոնք գերմարդկային ճիգեր կընեն երկրի վրա Աստուծո խոսքին քարոզությանը և իրենց աղոթքներով, ու մանավանդ իրենց արդար կյանքով, իսկ երկինքի մեջ իրենց բարեխոսությանը, ազատելու համար ամբարշտացյալ մարդկությունը Աստուծո արդար բարկությունեն, առանց միշտ հաջողելու: Լատինք կհիշատակեն Արքահամը հոկտ. 9-ին, իսկ մենք և հույ՞ն՝ նախահարց հետ:

9. Ի ս ա հ ա կ

Արքահամ իր օրինավոր կոչման, ամուլ Սառայեն ունեցավ միածին որդի մը, Իսահակը, որ եղավ շարունակողը իր հոր հավատքին, ոգիին, գործին և առաքելության իբրև երկրորդ նահապետը Աստուծո կերտել ծրագրած նոր ժողովուրդին: Կարժե քաղդատել որդին իր հորը հետ ի հայտ բերելու

4 թյան, այսինքն ապրիլ Աստուծո մշտական մերկայությանը մեջ. բ) Անարատ ըլլալ: Այս երկուքը կկազմեն սրբության կորիզը և հիմնական պայմանները: Արքահամի կրոնքին էությունը ասոնք են, որ պիտի փոխանցվեր իր սերունդին. որ պիտի մշակվեր ու բարգավաճեր Մովսեսի օրենսդրության մեջ. իր կատարումին պիտի հասներ քրիս-

համար երկուքին նմանությունները և տարբերությունները:

Առ հասարակ տեսնված իրականությունն է, որ մեծանուն հոր մը զավակը նույնքան մեծահոշակ չըլլար. թե իսկ բացառություններ տեսնված ըլլաւ այս կանոնին մեջ, Իսահակ այդ բացառություններէն չէր: Արքահամին կյանքը լայնարձակ շրջանակի մը մեջ անցած էր, Քաղդէաստան, Միջագետք, Քանան, մինչև Եգիպտոս: Իսահակ ծնալ Հարափային Պաղեստին և անկէ դուրս չեկալ: Արքահամ քացալ նոր ուղիներ. Իսահակ քաղեց կոխված ճամբաներէն: Արքահամի կյանքը լեցուն եղալ արկածներով. Իսահակինը խաղաղ անցալ: Արքահամ քազմակողմանի և տիրական նկարագիր մըն էր. Իսահակ՝ գրեթէ միակողմանի և կրավորական դեմք մըն է: Արքահամ դրժվարությունները դիմակալող եղալ. Իսահակ կիսուսափեր քախումներէ:

Այս բոլորով հանդերձ Իսահակն ալ ունի իր առանձնահատկությունները, որոնք նույնքան կարևոր տեղ կգրալեն մարդկային կյանքի մեջ: Եթէ Արքահամ սկսողը եղալ նոր տեսակ կրոնական կյանքի մը, Իսահակ զայն պահողը և շարունակողը եղալ: Իսահակ կրցալ տեսնել սա կարևորագույն իրականությունը, թէ իր հորմէն ժառանգած նյութական ու քարոջական հսկա հարստությանց մեջ կարևորագույնը և ամենէն թանկագինը որ իր հոր ԿՐՈՆ-ՔՆ էր: Ինք ոգևորուց յորացուց զայն և տեր կանգնեցալ անոր: Երեք են Իսահակի նկարագրին հիմնական գիծերը. պահպանողականություն լավագույնին. խաղաղասիրություն ամեն մարզի մեջ. հավատարմություն ամուսնական կյանքի մեջ:

Բազմակնությամբ ողողված դարու մը մեջ միակին անձ մըն է Իսահակ: Ու ընտանեկան մարզի մեջ ամենէն քախտավորներէն և երջանիկներէն եղալ ան: Իր կինը, Ռեբեկա, Աստվածաշունչի ամենէն համակրելի կիններէն մեկն է. աշխույժ, ուշիմ, գեղեցիկ և քարեսիրտ. պետք եղած տեղը համարձակ և խորագետ, պետք եղած տեղը համեստ և պարզասիրտ. քայց միշտ հա-

վատարիմ և որդեկեր: Իր երկվորյակ զավակներուն առավելությունները և թերությունները իր ամուսինէն ալելի լալ կանչուար: Հառաջ քշեց կրտսերը ի հեռուկա երեցին, որ հմուտ որսորդ մըն էր և «վայրագ» ըստ ս. Գրքին, իսկ Հակոբ՝ «այր ատանց պաճուճանաց և ընտանեւուն». իսկ ըստ եբրայական ս. Գրքի՝ «հանդարտաբարտ և վրանաբնակ մարդ»: Հակոբին ապագա մեծության մեջ մեծ դեր ունեցալ իր մայրը: Իսահակին մարդկային տկարությունները կշեզոքացվին Ռեբեկայի գործնամիտ խորագիտությամբ: Մին մյուսին լրացուցիչն է, ինչպես պետք է ըլլա ամեն բնականոն այր և կին:

Մեր ժամանակներու համար, որ լեցուն է անձկություններով, պայքարներով և ընտանեկան անհամություններով ու անհավատարմություններով, Իսահակ կներկայուցա փնտոված և սիրված տիպարը ընտանեւեր մարդուն: Բախտավոր է այն մարդը, որ երբ իր հորը կնայի՝ անոր մեջ կտեսնէ անկեղծ հավատքը և մաքուր կրոնքը, իսկ երբ կնոջը կնայի՝ անոր մեջ կգտնէ տառապես իր լավագույն կեր: Իսահակ այդ քախտավորներէն մեկը եղալ և տեր մնաց իր քախտին մինչև իր կյանքին վախճանը:

Իսահակ ալ հիշված է հաճախ Նոր Կտակարանին մեջ, ոչ միայն իբրև հավատքի հերոսներէն, այլ նաև իբրև նախատիպարը՝ ողջակիզվող Քրիստոսի: Իսահակ կոնակը առած էր այն փայտը որով պիտի ողջակիզվեր. Քրիստոս իր ուսին վրա կրեց իր մահվան գործիքը: Իսահակ թէև զոհվեցալ իր հորը կամքին՝ ու իր անմուռնչ հնազանդության մեջ, քայց ողջ եղալ զոհի սեղանին վրայէն, ողողակի աստվածային միջամտությամբ. Քրիստոս թեպետև մեռալ մարմնով, քայց վերստին կյանքի եկալ իր զոհաբերութենէն հետո: Իսահակ ապրեցալ 180 տարի:

(Ծարունակելի)

(«Աստվածաշնչական սուրբեր», Իսթան-պուլ, 1977, էջ 43—54):